

Toezichtvisie

Toezicht op een veilige zorgrelatie

Werk aan bewustzijn, maak gevoelens bespreekbaar en voorkom seksueel grensoverschrijdend gedrag in de zorg

Iemand die zorg nodig heeft, moet erop kunnen rekenen dat dit goede en veilige zorg is. Van zorgaanbieder, zorgverlener en cliëntenorganisatie tot branchevereniging: iedereen in de zorg wil bijdragen aan goede en veilige zorg. Dat gaat niet alleen om medische aspecten, maar ook om sociale aspecten: een veilige zorgrelatie. Om dit te bereiken, is het belangrijk om grensoverschrijdend gedrag in de zorg te voorkomen. Niet alleen voor cliënten, maar ook voor zorgverleners.

In deze tekst noemen we iemand die zorg nodig heeft, een cliënt. Daarmee bedoelen we ook patiënten en jeugdigen.

Een zorgrelatie is gebaseerd op vertrouwen en veiligheid. Cliënten vertrouwen op de deskundigheid van een zorgverlener en op hoe de zorgverlener met hen omgaat. Dat vraagt van iedere zorgverlener zorgvuldigheid, deskundigheid en professionele betrokkenheid.

Werk aan bewustzijn

Seksueel grensoverschrijdend gedrag is gedrag waarbij sociale of fysieke omgangsgrenzen worden overschreden. Dit gedrag komt in de hele maatschappij voor; zo ook in de zorg en ook door zorgverleners. De aard en ernst lopen uiteen: van verliefdheid tussen een zorgverlener en een cliënt, of gewenste intimiteiten die niet professioneel zijn, tot ongewenste intimiteiten en ernstig seksueel misbruik. Erkennen dat seksueel grensoverschrijdend gedrag ook in de zorg voorkomt en daarover praten, helpt om een veilige zorgrelatie en vertrouwen in de zorg te houden.

Elke uiting van seksueel grensoverschrijdend gedrag door een zorgverlener past niet in een veilige zorgrelatie. Want een cliënt is altijd in een bepaalde mate afhankelijk van zijn of haar zorgverlener: van de kennis en kunde die een zorgverlener heeft, tot de hulp die de zorgverlener biedt bij herstel en begeleiding. Hoewel een cliënt en zorgverlener zich als mens gelijk kunnen voelen, is er daarom altijd sprake van een scheve 'machtsverhouding' in een zorgrelatie. Elke vorm van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen zorgverlener en cliënt is mogelijk beschadigend, en dus niet toelaatbaar.

Tegelijkertijd is seksualiteit onderdeel van het leven. In de langdurige zorg, zoals de ouderenzorg, geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg en in de jeugdhulp is aandacht voor seksualiteit bovendien onderdeel van goede zorg. Het bespreekbaar maken van gevoelens en seksualiteit kan uitdagend zijn, maar is om schade door ongepast

gedrag te voorkomen – voor preventie - wel belangrijk. De aandacht is ook nodig om het met een cliënt te kunnen hebben over de moeilijke en minder leuke kanten van seksualiteit.

De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) erkent dat de balans in een zorgrelatie ingewikkeld kan zijn, als er gevoelens (zijn) ontstaan. Een zorgrelatie gaat om afstand én nabijheid, om professioneel handelen, over lastige gesprekken en om zorgvuldig en deskundig zijn. Bij een juiste balans is er een veilige zorgrelatie.

De gedrags- en beroepscode zijn glashelder: in de zorg is geen plaats voor seksueel grensoverschrijdend gedrag, inclusief privécontact en (seksuele) relaties kort na de behandelrelatie. In de gedragscodes van zorgaanbieders en beroepsorganisaties wordt daarom vaak gesproken over een 'afkoelperiode'. Informatie hierover staat in de IGJ-brochure [Het mag niet, het mag nooit](#). Maar gedragscodes en regels alleen, zijn niet genoeg om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen.

Maak positieve of seksuele gevoelens bespreekbaar

In de Nederlandse zorg ligt tot nu toe de nadruk op beheersen en handelen nádat er iets is gebeurd. Ook bij de inspectie: IGJ ontvangt per jaar zo'n 140 meldingen over seksueel grensoverschrijdend gedrag door zorgverleners. Zorgaanbieders moeten deze meldingen doen op basis van de Jeugdwet en de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz). Het aantal meldingen dat de inspectie ontvangt, daalde in de afgelopen jaren nauwelijks. Bovendien vermoeden we op basis van literatuur dat niet alles bekend is en dus niet gemeld wordt. Want praten over wat er is gebeurd, is lastig. Cliënten houden het soms voor zich uit loyaliteit naar de betrokken zorgverlener, schaamte of schuldgevoelens.

De nadruk op beleid en toezicht achteraf, kan een ongewenst effect hebben: het kan bijdragen aan het taboe onder zorgverleners om te praten over positieve of seksuele gevoelens voor een cliënt. We vergroten ons effect op goede en veilige zorg, door de aandacht in het toezicht te verbreden naar het vergroten van bewustzijn rondom seksueel grensoverschrijdend gedrag door zorgverleners. En door aandacht te besteden aan het voorkomen ervan.

Ruimte geven aan het bespreken van positieve gevoelens, schijnbaar onschuldige gedragingen en lastige situaties helpen bij preventie. Denk daarbij aan praten over extra tijd en aandacht voor die ene cliënt waar een zorgverlener zich bijzonder bij betrokken voelt, of het accepteren van een vriendschapsverzoek van een cliënt op sociale media. Dit soort keuzes kunnen eindigen in afglijden richting een schadelijke situatie, met grote gevolgen voor de cliënt en de zorgverlener. Uit onderzoek van de inspectie blijkt dat de gesprekken hierover nog veel vaker op tijd, dus eerder, kunnen worden gevoerd. Daarom wil de inspectie het gesprek hierover starten. Samen met zorgverleners, cliëntenorganisaties en brancheverenigingen onderzoeken we hoe we het onderwerp beter bespreekbaar maken.

Voorkom seksueel grensoverschrijdend gedrag in de zorg

Werken aan het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de zorg is belangrijk. Seksueel grensoverschrijdend gedrag door een zorgverlener is erg traumatiserend en beschadigend voor het vertrouwen in de zorg. Dat geldt ook voor seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen cliënten. De gevolgen zijn vaak groot, voor zowel cliënt als zorgverlener(s). Deze gevolgen zijn er ook als het in het begin leuk leek en beiden instemden met seksuele handelingen, of wanneer er sprake was van positieve gevoelens van beide kanten.

Het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag krijgt in andere sectoren en andere landen op dit moment veel aandacht. Onder meer in de wetenschap, de media en het publieke debat. De aandacht voor het bewustzijn en voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de Nederlandse zorg moet beter. De zorg is hier nog te weinig op ingericht. Het is nodig om het bewustzijn van risico's te vergroten en de preventie te versterken. Er zijn mooie voorbeelden van (aandacht voor) preventief beleid in de zorg die werken.

Een aantal zorgverleners vertoont doelbewust seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar meestal ontstaat het niet met een vooropgezette, kwade bedoeling. Vaker is er sprake van een 'glijdende schaal': een zorgverlener begeeft zich langzaam in grijs gebied en neemt schijnbaar onschuldige beslissingen, die eindigen in grensoverschrijding(en). Tijdens dat proces zijn er meerdere momenten waarop een zorgverlener of de (professionele) omgeving kan ingrijpen om seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen.

Nieuwe toezichtaanpak met aandacht voor bewustwording en preventie

We verbreden ons toezicht van vooral reactief na een melding, naar een toezichtmethode die naast reactief ook preventief is. De inspectie vergroot de aandacht voor de uitgangspunten van een veilige zorgrelatie en het praten over seksualiteit. Daarbij stimuleren we het zorgveld om risico's actief en structureel onder de aandacht te brengen: dat draagt bij aan bewustwording en preventie. Zo helpen we de zorg om seksueel grensoverschrijdend gedrag door zorgverleners zoveel mogelijk te voorkomen. Voor de langdurige zorg bestaat een [Leidraad Veilige zorgrelatie](#) die helpt bij het maken van beleid voor bewustwording, preventie en interventie.

Actiepunten inspectie in 2022

Het toezicht op seksueel grensoverschrijdend gedrag door zorgverleners wordt vanaf 2022 verbreed. In gesprekken met bestuurders en bezoeken aan zorgaanbieders, wordt de aandacht voor het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag een terugkerend gespreksonderwerp. We gebruiken hierbij de principes van een veilige zorgrelatie: bewustzijn, preventie en interventie. Hierbij houden we rekening met verschillen tussen zorgsectoren.

- De verplichting van de zorgaanbieder om geweld in de zorgrelatie - waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag - te melden blijft onveranderd (Wkkgz artikel 11 en Jeugdwet artikel 4.1.8). We blijven het handelen van een zorgverlener waarover wordt gemeld, beoordelen. Zo nodig handhaven we.
 - Bij meldingen uit de langdurige zorg over 'Geweld in de zorgrelatie' vragen we de zorgaanbieder om te reflecteren op basis van de principes van een veilige zorgrelatie. Als het nodig is vragen we de zorgaanbieder om verbetermaatregelen, gericht op het bespreekbaar maken en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag.
 - 'Geweld in de zorgrelatie' omvat meer dan enkel seksueel grensoverschrijdend gedrag. Een reflectie op de principes van een veilige zorgrelatie vragen we daarom bij al deze meldingen uit de langdurige zorg, waarbij een zorgverlener betrokken is. Bijvoorbeeld bij meldingen over mishandeling van een cliënt door een zorgverlener.
- We stimuleren opleidingen, koepels en beroepsverenigingen om samen bij te dragen aan een breder (norm)bewustzijn van bijvoorbeeld gedragscodes en preventief beleid.
- De uitgangspunten van de IGJ-brochure Het mag niet, het mag nooit veranderen niet. Wel wordt de brochure uitgebreid met aandacht voor preventie, bewustzijn en interventie.
- We luisteren naar de roep van het zorgveld om meer informatie over onze kennis van seksueel grensoverschrijdend gedrag door zorgverleners te delen. We delen cijfers, goede voorbeelden, en stimuleren en faciliteren uitwisseling van kennis.
- Een veilige zorgrelatie werkt twee kanten op; ook zorgverleners kunnen te maken krijgen met agressief gedrag, seksuele intimidatie en discriminerend gedrag van cliënten. De IGJ verkent dit element verder bij het intensiveren van haar toezicht op seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Actiepunt inspectie in 2023 en daarna

- Er is continu aandacht nodig voor seksueel grensoverschrijdend gedrag in de zorg en de manier waarop een zorgaanbieder aandacht besteedt aan bewustwording, preventie en interventie. De inspectie onderzoekt de beste manier om die aandacht (per zorgsector) vast te houden. Dat betekent dat toetsingskaders en de beoordeling van meldingen hierop aangepast kunnen worden.